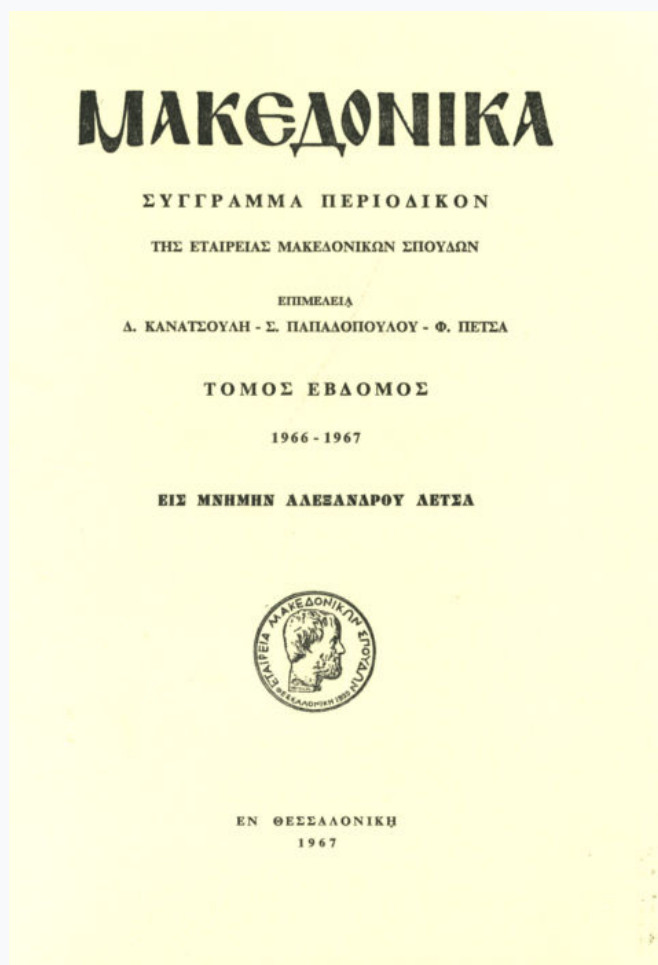

Μακεδονικά

Τόμ. 7 (1967)

Εις μνήμην Αλέξανδρου Λέτσα

Μια ανέκδοτη επιστολή του Π. Μ. Κοντογιάννη
περί Μακεδονίας

Στέφανος Ι. Παπαδόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.985](https://doi.org/10.12681/makedonika.985)

Copyright © 2015, Στέφανος Ι. Παπαδόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαδόπουλος Σ. Ι. (1967). Μια ανέκδοτη επιστολή του Π. Μ. Κοντογιάννη περί Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 7, 375–378. <https://doi.org/10.12681/makedonika.985>

τὸ σπληνίζου, πὼς ἔγινε ἀπὸ τὸ «σπλήνα» (;) καὶ τὸ χολῶ ἀπὸ τὸ χολή, γράφει δηλ. πράγματα περιττά κι ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα κι ἀναμειγνύει νέα με ἀρχαῖα. Ἐγὼ τοῦ ἀντιπαρατηρῶ ὅτι ἔχομε ἀρχαῖο χολά - ω (-ῶ) ἀπὸ τὸ χολή, ἀλλὰ καὶ χολό - ω (-ῶ) ἀπὸ τὸ χόλος. Δὲν τὰ διαστέλλει κι ἐκφορᾶται συγκεχυμένα.

10. "Ὅσον ἀφορᾷ τῇ λέξει κ' ἐπὲ, κιπὲ δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς κατὰ ποῖο τρόπο ἔχει καταχωριστῇ, γιατί γιὰ ξένες λέξεις καὶ μάλιστα γιὰ τουρκικες, ὅσες ὁ ἴδιος δὲν ἤξερα—διότι δὲν εἶμαι ἐγκρατὴς τῆς τουρκικῆς—ρωτοῦσα ἄλλους ἢ τουρκομαθεῖς ἦ καὶ οὐχὶ καὶ μὲ πληροφροῦσαν· φροντίζα δὲ ἡ πληροφορία τους νὰ εἶναι ἔγκυρος. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι παρεισέφρησε κατόπιν ἐσφαλμένης πληροφορίας.

Τὸ ἐπίρρημα ἔχει ἀντίστοιχο, νομίζω, τὸ ἀρχαῖο εἰ δὲ μὴ καὶ προήλθε, ὅπως κι ἐκεῖνο ἀπὸ συντάξεις ἑλλειπτικές· π.χ. νὰ μὴ νδέης, κ' ἐπὲ ὕστιρα, ὅ,τ κι νὰ κάμς, χαμένα· οἱ φράσεις αὐτὲς λέγονται καὶ κάπως πλήρεις: πὲ νὰ μὴ νδέης, κ' ὕστιρα, ὅ,τ κι νὰ κάμς, χαμένα· οἱ πλήρεις εἶναι· εἰπὲ νὰ μὴ τύχης, σοῦ δώση ἡ μοῖρα, καί, ἂν σοῦ δώση, ἡ μοῖρα ὕστερα, ὅ,τι καὶ νὰ κάμης, ἀνωφελῶς θὰ τὸ κάμης.

11. Δὲ μπορὼ νὰ συμφωνήσω καὶ ὡς πρὸς ὅσα γράφει γιὰ τὴ φράσι μου «τέλει' ἀγαθὰ»· τὰ θεωρῶ ἐξεζητημένα. Ἐκμαιεῖς θεωρίες κατὰ τὴ γνώμη μου ἀστήρικτες. Λέγει πὼς πρόκειται ἐδῶ γιὰ τέλη ἀγαθὰ καὶ τὸ συνδυάζει μὲ τὸ Σολῶναιο «μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε». Δὲ μπορὼ νὰ συμφωνήσω, γιατί ἀκούει κανένας αὐτοῦς, ποῦ τὸ εὐχονται, νὰ λέγουν τέλει' ἀγαθὰ καὶ τότε - τότε καὶ τέλεια ἀγαθὰ.

Θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ προσθέσω καὶ τὰκόλουθα. Στὸ τέλος τῆς κριτικῆς του γράφει κι αὐτά. «Ὅποιοι ξέρει καλά, πόσο κοπιαστικὴ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀπασχόληση γιὰ ἓναν ΠΑΙΔΑΓΩΓΟ, αὐτὸς θὰ δεῖξη πλήρη ἀναγνώριση στὸ συγγραφέα γιὰ τὸν εὐτυχὴ αὐτὸ (;) καρπὸ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὴν πατρίδα του». Τοῦ ἀπαντῶ δὲ δέχομαι, ὅσα παραπάνω φθέγγεται. Δὲν ἐπιτρέπω σκέψεις κ' ἰδέες ἰδικές του νὰ τίς παρουσιάξῃ ὡς ἰδικές μου· νὰ μὲ ὑποκαθιστᾷ στὶς γνώμης μου· οὐτε καὶ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ παιδαγωγοῦ στὴν προκειμένη περίπτωσι. Προέβην στὴ συγγραφὴ τοῦ βιβλίου μου αὐτοῦ ἀπὸ ἀγάπῃ ὅχι τόσο τῆς γενετήρας μου, ὅσο τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς πιδὲ μεγάλης Πατρίδος μου, τῆς Ἑλλάδος.

X. Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Π. Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ ΠΕΡΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δημοσιεύουμε παρακάτω μιὰ ἀνέκδοτη, ὅσο ξέρουμε, ἐπιστολὴ ἥ, καλύτερα, ἓνα σύντομο ὑπόμνημα¹, ποῦ ὁ ἀείμνηστος Παντελῆς Μ. Κοντογιάννης ἔστειλε στὶς 11 Ἰουνίου τοῦ 1907 στὸν τότε Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλονικί², σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευνα τῆς νεώτερης ἱστορίας τῆς Μακεδονίας.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ Κοντογιάννης, ὁ πρῶτος ἱστορικός μας ποῦ ἀσχολήθηκε ἀποκλειστικὰ καὶ συστηματικὰ μὲ τὴ νεώτερη ἱστορία μας, ἂν καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴ Χίο,

¹ Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ, ποῦ εἶναι γραμμένο καὶ στὶς τέσσερις σελίδες διφύλλου χάρτου διαστάσεων 0,20×0,25, μοῦ τὸ παραχώρησε ὁ ὑπάλληλος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν κ. Ἰωάννης Παπατσιούμας, ποῦ τὸν εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτή.

² Ἀπὸ τὸ Μάιο τοῦ 1904 ὡς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1907 Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλονικί ἦταν ὁ γνωστὸς γιὰ τὴ δράση του Λάμπρος Κορομηλάς. Βλ. γι' αὐτόν: Βασ. Λαοῦρδα, Τὸ Ἑλληνικὸν Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης, 1903-1908, Θεσσαλονίκη 1961, σ. 11 κέ.

δέθηκε στενά με τη Μακεδονία. Μετά τις πανεπιστημιακές του σπουδές στην Ἀθήνα και στο Μόναχο, υπηρέτησε ως εκπαιδευτικός πρώτα στα βάθη της Μ. Ἀσίας (στήν Καισάρεια της Καππαδοκίας) και ύστερα στην πατρίδα του. Τό 1906 ἤλθε στη Θεσσαλονίκη ως διευθυντής τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου της καὶ ἔμεινε στὴ θέση αὐτὴ ὡς τὸ 1910. Ἐπειτα ξαναγύρισε γιὰ λίγα χρόνια στὴ Χίο καὶ κατόπιν ἐργάσθηκε στὴν Ἀθήνα ὡς τὸ 1926, ὁπότε ἡ Πολιτεία τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὴν ἔδρα τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας στὴ νεοϊδρυμένη τότε Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τοῦ ἴδιου Πανεπιστημίου ὁ Κοντογιάννης ἐπικρῖε καὶ ὁ πρῶτος πρύτανης, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔζησε πολὺ γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ διδακτικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ του ἔργο· πέθανε στὶς 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 1928 στὴ Χίο¹.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κοντογιάννη γιὰ τὴ Μακεδονία ἐκδηλώθηκε καὶ στὰ ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματά του. Ἀρκετὲς μελέτες του πάνω σὲ θέματα τῆς νεώτερης ἱστορίας τῆς Μακεδονίας εἶδαν τὸ φῶς κατὰ τὸ διάστημα 1909-1915, δημοσιευμένες εἴτε σὲ χωριστὸ τεύχος εἴτε σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες. Μνημονεύουμε ἐδῶ τὶς δύο σπουδαιότερες: «Σχολεῖα ἀλλοφύλων ἐν Θεσσαλονίκῃ», δημοσιευμένη στὸ «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» τ. 3 (1910) σ. 155-185, καὶ «Οἱ πειραταὶ καὶ ἡ Θάσος», Ἀθῆναι 1915.

Τὸ ἔργο τοῦ διευθυντῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου τῆς Θεσσαλονίκης στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια, ποὺ ὀργιάζαν οἱ ξένες προπαγάνδες στὴ Μακεδονία, δὲν ἦταν καθόλου εὐκόλο, ἀλλὰ ὁ Κοντογιάννης, μετὰ τὶς γνώσεις, τὴ σύνεση, τὸ ζήλο καὶ τὸν πατριωτισμὸ του, ἔφερε σὲ πέρας τὴν ἀποστολὴ του. Ἐνα δείγμα ἀκριβῶς τοῦ ζήλου του εἶναι καὶ τὸ ὑπόμνημά του αὐτὸ ποὺ δημοσιεύουμε. Σ' αὐτὸ μὲ συντομία, ἀλλὰ καὶ μὲ σαφήνεια, ποὺ δείχνει τὴν καλὴ γνώση τῶν πραγμάτων, ὁ Κοντογιάννης τονίζει στὸ Γενικὸ Πρόξενο τὴν ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ ἡ νεώτερη ἱστορία τῆς Μακεδονίας, γιατί, ὅπως γράφει χαρακτηριστικὰ, «ἡ Μακεδονία ὑπὲρ πάντων ἄλλων ἴσως Ἑλληνικῆν χώραν ἔχει ἐν ἐπιδείξει ἱστορικὰς σελίδας λαμπρὰς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας». Ἰδιαίτερα ἐπισημαίνει τὰ κυριότερα θέματα ποὺ πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν καὶ ποὺ κατὰ τὴ γνώμη του εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ παιδεία, οἱ κουτσοβλαχικὲς κοινότητες, τὰ μοναστήρια καὶ γενικὰ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἡ συγκοινωνία, ἡ τουρκικὴ διοίκηση, ἡ βιοτεχνία καὶ τὸ ἐμπόριο στὸ ἐσωτερικὸ καὶ στὸ ἐξωτερικόν, οἱ κοινότητες ποὺ παρουσίασαν ἀνθήση ἐπὶ τουρκοκρατίας (Μελένικο, Θεσσαλονίκη, Κοζάνη, Μαντιμεχώρια Χαλκιδικῆς κ.λ.), ὁ ρόλος τῶν Μακεδόνων στὸ ἐξωτερικὸ ἐμπόριο τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη καὶ ἡ συμβολὴ τῶν στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ ἄλλα.

Ὁ Κοντογιάννης δὲν σταματᾷ ἐδῶ. Συνεχίζοντας, μετὰ τὴν ἴδια πάλι μεστὴ σὲ περιεχόμενο συντομία του, καθορίζει καὶ τὶς πηγές, τὸ ἀνεκμετάλλεστο ὕλικόν, ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ ἐρευνητής. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ διαπιστώνουμε πόσο πλήρεις, γιὰ τὴν ἐποχὴ του βέβαια, εἶναι οἱ γνώσεις του. Ἡ ἐπιστολὴ του κλείνει μὲ μιὰ συγκινητικὴ πρότασή του νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ ἐρευνα, ποὺ τὴ χαρακτηρίζει «ἐπείγουσαν καὶ ἀπαραίτητον», γιατί «ὅθεν θὰ εἶναι καὶ ἀσχετος πρὸς τὸν σήμερον διεξαγόμενον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀγῶνα, ὅτι θὰ μᾶς παράσῃ ἀναμφιβόλως καὶ ἐπιχειρήματα ἱκανά, τὰ ὅποια θὰ ἀντιτάξωμεν ἀποτελεσματικῶς, ὡς νομίζω, πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἡμῶν». Τέλος σημειώνει ἐνδεικτικὰ καὶ τὸ ἑξῆς: «Δὲν νομίζω δὲ, ὅτι ἡ δαπάνη, ἥτις θὰ ἀπαιτηθῇ χάριν αὐτῆς, θὰ εἶναι τοσαύτη ὥστε νὰ ἐμβάλῃ εἰς διαταγμὸν τινα».

¹ Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κοντογιάννη βλ. Μ. Αἰσκαρί, Παντελῆς Μ. Κοντογιάννης, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» τ. 1 (1927) 225-235, ὅπου καὶ πλήρης κατάλογος τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων τοῦ Κοντογιάννη.

"Ας δοῦμε ὁμως ὁλόκληρο τὸ κείμενο τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ὑπομνήματος τοῦ Κοντογιάννη:

Κύριε Γενικὲ Πρόξενε,

- σ. 1 "Εκ τινων προχείρων ἔρευνῶν, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησα ἐνταῦθα κατὰ τὸν λήξαντα χειμῶνα, ἐπίστην, ὅτι ἡ Μακεδονία ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἰσὺς Ἑλληνικὴν χώραν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἱστορικὰς σελίδας λαμπρὰς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, διότι καὶ τὰ γράμματα ἐκαλλιεργήθησαν ἐν αὐτῇ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκεῖνους χρόνους (ἡ σχολὴ τῆς Κοζάνης εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτάτων σχολῶν ἐξ ὧσων συνεστάθησαν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι) καὶ λογίους ἄνδρας ἀνέδειξε, τῶν ὁποίων ἡ φήμη καὶ τὸ ὄνομα ἀπέβησαν αὐτὸ τοῦτο Πανελλήνια, καὶ τὸ ἐμπόριον ἀνέπτυξεν, εἰς ὃ κυρίως ὀφείλει τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς ἡ Ἑλλάς. Αἱ Κουτσοβλαχικαὶ ἰδίως κοινότητες αὐτῆς εἶναι ἄξιοι πολλῆς προσοχῆς, ἂν δὲ μελετηθῇ ἡ ἱστορία αὐτῶν, θὰ καταδειχθῇ, νομίζω, ἡ μεγίστη ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν καθόλου ἥσκησαν αὐταὶ ἐπὶ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ
- σ. 2 Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἄλλὰ καὶ αἱ πολλὰ τῆς χώρας μοναὶ (δὲν λαμβάνω πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς μονὰς τοῦ ἁγίου Ὅρους, περὶ ὧν εἰ καὶ ἐγράφησαν πολλὰ, δύνανται τις ὁμως πολλὰ ἀκόμη νὰ εἰπῇ ἐξ ἀνεκδότων πηγῶν) καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία καὶ ἡ συγκοινωνία, ἡ κατὰ τὴν περίοδον περὶ ἧς ὁ λόγος ὑπάρχουσα ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ἡ Τουρκικὴ διοίκησις αὐτῆς, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ διαφωτισθῇ ἐξ Ἑλληνικῶν πηγῶν, καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς, τὸ τε ἐσωτερικόν καὶ τὸ ἐξωτερικόν, καὶ ἡ μικρὰ βιομηχανία ἢ χειροτεχνία, καὶ ταῦτα πάντα, λέγω, δύνανται νὰ ἀποβῶσιν ἀντικείμενον ἰδίων μελετῶν, δι' ὧν θὰ γνωσθῇ ὅχι μόνον ἡ ἱστορία αὐτῆς ταύτης τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ ἡ καθόλου ἑλληνικὴ ἱστορία. Πόλεις δὲ τινες τῆς Μακεδονίας (Μελένικον, Θεσσαλονίκη, Κοζάνη, Μαδεμοχώρια) καὶ μοναὶ (αἱ παρὰ τὸν Ὀλυμπον, ἡ μονὴ τῆς Εἰκοσιφοινίσσης ἐν Παργαίῳ, μονὴ τοῦ Σπαρμοῦ κ.τ.λ.) ἔχουσιν ἐξαιρετον ἱστορίαν καὶ δύνανται ἐπίσης νὰ ἀποβῶσιν τὸ ἀντικείμενον ἰδίων μελετῶν.

Ἐπίσης ἰδίως προσοχῆς καὶ ἰδίας μελέτης ἄξιον εἶναι τὸ Μακεδονικὸν ἐμπόριον. Μᾶς εἶναι ὀφθαλμοφανὲς καὶ παραδεδομένον, ὅτι Μακεδόνες, ἐκ τοῦ νοτίου καὶ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τῆς χώρας κυρίως, ἴδρυσαν ἐμπορικὰς κοινότητας, ὅχι ὀλίγας, ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ (ἐν τῇ τελευταίᾳ χώρᾳ ὑπῆρχον τριάκοντα Ἑλληνικαὶ κοινότητες, ὑπὸ Μακεδόνα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἰδρυθεῖσαι) ἐν ταῖς χώραις δηλαδὴ ἐκείναις, μεθ' ὧν ἡ Μακεδονία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εὐρίσκεται εἰς ἐπικοινωνίαν ἐμπορικὴν πυκνήν. Αὐτὴ τέλος ἡ κοινότης τῆς Βιέννης,

- σ. 3 ἡ μεγίστην σπουδαιότητα ἔχουσα ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν ἱστορίᾳ, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον/δημιούργημα Μακεδονικόν. Πῶς ὁμως διεξήγετο τὸ ἐμπόριον τοῦτο, ὑπὸ τίνος ὅρου, τίνες διέπρεψαν ἐν αὐτῷ, τίνα ἐμπορεύματα Εὐρωπαϊκὰ εἰσήγοντο εἰς Τουρκίαν διὰ τῶν Μακεδόνα, ἢ ἐξήγοντο Τουρκικὰ εἰς Εὐρώπην, καὶ καθόλου τίς ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ Μακεδονικοῦ ἐμπορίου, περὶ πάντων τούτων λεπτομερεῖας ἀκόμη δὲν γνωρίζομεν. Ἐν τούτοις περὶ πάντων τούτων τῶν ζητημάτων ἀπόκειται πολλὰ τοῦ τῆς Μακεδονικῆς χώρας πλουσιώτατον ὑλικόν, ἀνεκμετάλλευστον μέχρι τοῦ νῦν. Ἡ Κοζάνη ἰδίως κέκτηται βιβλιοθήκην ἀξιόλογον, ἐν τῇ ὁποίᾳ διασώζονται πλεῖστα ἔγγραφα καὶ χειρόγραφα λογίων ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων αὐτῆς, ἡκμασάντων πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὸ Βλαχοζήβαδον ἐπίσης διαφυλάττει τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, ἰδρυθεῖσαν, ὡς εἶναι γνωστόν, πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ μονὴ τοῦ Σπαρμοῦ καὶ πλεῖσται παρὰ τὸν Ὀλυμπον μοναὶ διασώζουσιν ἀκόμη βιβλία, χειρόγραφα, ἔγγραφα καὶ ἄλλα ἱστορικὰ κειμήλια. Τὸ αὐτὸ δύνανται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῆς μονῆς τῆς Εἰκοσιφοινίσσης. Ἡ Σιάτιστα καὶ ἡ Καστοριά ἔχουσι βιβλιοθήκην (ἡ πρώτη) καὶ συλλογὰς ἰδιωτικὰς (ἡ δευτέρα). Ἐν αὐτῇ τέλος τῇ Θεσσαλονικίᾳ ἔχομεν δύο ἄξιας πολλοῦ λόγου συλλογὰς βιβλίων καὶ ἐγγράφων, ἔνθα τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Φίλεκπαυδευτικοῦ Συλλόγου καὶ τῆς μονῆς τῶν Βλατέων. Εἶναι δ' ἀνάγκη νὰ προσθέσω ὅτι καὶ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγίου Ὅρους ἀπόκειται πλουσιώτατον ὑλικόν, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν, περὶ ἧς ὁ λόγος:

σ. 4 Ἐκτὸς δὲ τῆς Μακεδονίας εἰδήσεις περὶ αὐτῆς περιέχουσιν οἱ Πατριαρχικοὶ κώδικες, οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἀποκείμενοι, ἡ βιβλιοθήκη τοῦ μετοχίου τοῦ Παναγίου τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει, / ἡ βιβλιοθήκη τῶν Ἱεροσολύμων, αἱ ἐν Ἀθῆναις βιβλιοθήκαι καὶ συλλογαὶ (Ἑθνικὴ βιβλιοθήκη καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἐγγράφων αὐτῆς, Βιβλιοθήκη Βουλῆς καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἐγγράφων αὐτῆς, Ἑθνολογικῆς ἐταιρίας βιβλιοθήκη καὶ Συλλογῇ). Ἐν Βουδαπέστη δὲ, ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Λειψίᾳ δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ σώζονται ἐπίσης εἰδήσεις, δυνάμεναι νὰ ἐπιχρῶσαι φῶς εἰς τὴν Μακεδονικὴν ἱστορίαν, περὶ ἧς ὁ λόγος.

Τῶν ζητημάτων τούτων τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἥτις πρὸ πολλοῦ ἔπρεπε νὰ γίνῃ, καὶ περὶ τῆς ὁποίας προχείρως καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς κάμνω ἐνταῦθα λόγον, πρόθυμος ὦν νὰ ὁμιλήσω διὰ μακρῶν πρὸς ὑμᾶς περὶ αὐτῆς καὶ προφορικῶς, συνιστῶ, Κύριε Γενικὲ Πρόξενε, θερμότερα, τολμῶ δὲ νὰ ἀναλάβω, ἔχων ὅπωςδῆποτε ἐμπειρίαν τινὰ περὶ τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῆς περιόδου ταύτης. Δὲν νομίζω δὲ, ὅτι ἡ δαπάνη, ἥτις θὰ ἀπαιτηθῇ χάριν αὐτῆς, θὰ εἶναι τοσαύτη ὥστε νὰ ἐμβάλῃ εἰς δισταγμὸν τινα. Τοσοῦτο δὲ μάλλον κρίνω τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐπιγύρουσαν καὶ ἀπαραίτητον, καθ' ὅσον, νομίζω, ὅτι δὲν θὰ εἶναι καὶ ἄσχετος πρὸς τὸν σήμερον διεξαγόμενον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀγὼνα, διότι θὰ μᾶς παράσχω ἀναμφιβόλως καὶ ἐπιχειρήματα ἰκανά, τὰ ὁποῖα θὰ ἀντιτάξωμεν ἀποτελεσματικῶς, ὥς νομίζω, πρὸς τοὺς πολέμιους ἡμῶν.

Ἐπὶ τούτοις δέξασθε, Κύριε Γενικὲ Πρόξενε, τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐξαίρετου πρὸς ὑμᾶς τιμῆς, μεθ' ἧς διατελῶ

Ἐν Θεσσαλονίκῃ

τῇ 11ῃ Ἰουνίου 1907

ὅπως ὑμέτερος

Παντελῆς Μ. Κοντογιάννης

γυμνασιάρχης τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Γυμνασίου.

Δὲν ξέρουμε ποιὰ τύχη εἶχε ἡ ἐνέργεια αὐτῇ τοῦ Κοντογιάννη. Φαίνεται μᾶλλον πῶς δὲν δόθηκε καμιὰ συνέχεια. Ἴσως σ' αὐτὸ συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονός ὅτι τρεῖς μῆνες ἀργότερα ὁ δραστήριος Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλονικὴ Λάμπρος Κορομηλάς, ἐπειτ' ἀπὸ ἀπαίτηση τῆς Πύλης πού ὑποκινήθηκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἀνακλήθηκε ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ διορίστηκε πρεσβευτὴς στὴν Οὐάσιγκτων.

Ἀπὸ τότε πού ἔγραψε τὸ ὑπόμνημά του ὁ Κοντογιάννης πέρασαν ὀλόκληρα 60 χρόνια. Θὰ μπορούσαμε, ἂν δὲν τὸ θεωρούσαμε ἄσκοπη ἐπίδειξι βιβλιογραφικῶν γνώσεων, νὰ παραθέσουμε ἐδῶ τι πραγματοποιήθηκε ὡς τώρα ἀπὸ ὅσα εἶχε προτείνει ἐκεῖνος νὰ μελετηθοῦν. Οἱ σχετικὲς βέβαια ἐργασίες δὲν εἶναι καὶ λίγες, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν καλύπτουν τὸ κενὸ καί, τὸ χειρότερο, οἱ περισσότερες δὲν εἶναι γραμμένες μὲ τοὺς αὐστηροὺς κανόνες τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Ἐτσι οἱ προτάσεις τοῦ Κοντογιάννη ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν τὴν ἀξία τους καὶ ἡ ἐπιστολὴ του εἶναι σάν νὰ γράφτηκε χθὲς ἢ σήμερα.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ